

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Kirkkojärven kulttuurimaisema
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Karvian kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Karvia
1.4. Pinta-ala	3 243 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	RKY1993: Kirkkojärven kulttuurimaisema Karvian kirkonkylän ja sen lähiympäristön rakennusinventointi 2001. Laura Hesso. Putkonen Lauri: Satakunnan rakennusperintö 2005. Satakuntaliitto; Kirkkojärven pohjoispään kulttuurimaisema Eteläosan rantojen yleiskaava, Kulttuurimaisema- ja rakennusselvitys Karvian kunta 2005. Nisu Anna-Liisa.
1.6. Päiväysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päiväysinventoinnin pvm	18.4.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Suomenselkä
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Suomenselän alue on karua ja laakeaa vedenjakajaseutua Pohjanmaan ja Järvi-Suomen välissä. Maasto on joko suhteellisen tasaista tai korkeuserot jäävät yleensä alle 20 metrin. Eteläosan karussa kallioperässä on havaittavissa ruhjelaaksoja. Koko alueella vallitsee mannerjäätikön kulutuskorkeuskuva. Maa on yleensä karun moreenin peitossa. Suurimpien rannikolle suuntautuvien jokilaaksojen latvojen varsilla on savi- ja silttikerrostumia, joille niukat peltoalat ovat yleensä keskittyneet. Soita on huomattavan paljon ja suomaiden halki luikertelee runsaasti ruskeavetisiä puroja ja latvajokia. Alueella on harjoitettu ja harjoitetaan edelleen intensiivisesti metsätaloutta. Asutus on harvaa ja takamaiden piirteitä kuvaa myös se, että rakennuskannassa on perin vähän vuosisataisia jäänteitä. Suomenselän sijainti takamailla on tuonut sen kulttuurikehitykseen vaikutteita ympäröiviltä seuduilta. Pika-asutuksen aikana seudulle muutti paljon väestöä ja monet alueen nykyisistä kylistä ovat vasta tuolloin syntyneet. Kylät ovat pieniä ja sijaitsevat laaksoissa ja vesistöjen tuntumassa tai selänteen rinteillä.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Karvian kulttuurimaiseman kallioperä on suurimmaksi osaksi granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia. Pohjoisin osa, Saran kylän pohjoispuolelta alkaen on graniittia. Maaperältään alue on lähes kokonaan hienojakoista maalajia eli hienoa hietaa ja hiesua. Kirkkojärven pohjoispäässä on paksu turvekerros ja Karvianjärven länsirannalla on jonkin verran sekalajitteista maalajia eli moreenia. Kirkkojärven länsipuolella alueeseen kuuluu pieni osa Pohjankankaan harjua, mikä alkaa Kankaanpään Niinisalon alueelta.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Alueen keskeisimmät vesistöt ovat Karvianjoki, Kirkkojärvi, Karvianjärvi ja Säkkijoki. Kauhajoen pikkujärvistä alkunsa saava Karvianjoki on 110 kilometriä pitkä ja laskee kolmena haarana Selkämereen Merikarvialla, Ahlaisissa ja Porissa. Joen vesi on runsasravinteista humusvettä. Soilta jokeen laskevat vedet tekevät joen veden ruskeammaksi ja hieman happamammaksi. Pohjankankaalta jokeen laskevien sivupurojen vesi on hyvälaatuista ja tekevät joen veden keskimäärin välttäväksi. Säkkijoki laskee Karvianjärveen, jonka eteläpäästä alkaa Karvianjoki. Jokeen yhtyy maisema-alueella Nummijoki ja useita luomia. Karvianjoen vesistöä voidaan pitää Pohjois-Satakunnan tärkeimpänä vesistönä ja alueellisena luonnonvarana.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Karvian kulttuurimaiseman lounaislaidalla on Pohjankankaan harjumuodostelmaa.
3.4. Kasvillisuustyypit	Alue kuuluu keskiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Suurin osa alueen metsistä on pääosin tuoreita mustikkatyyppin mänty-, kuusi- tai lehtipuukangasmetsiä. Korkeammilla kohdilla, kauempana vesistöä, kasvillisuus muuttuu karummaksi kuivahkon puolukkatyyppin tai kuivan kanervatyyppin mäntykankaiksi. Kirkkojärven etelärannoilla on lehtipuulehtoja.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Karvian luoma (Nummijoki) kuuluu Natura 2000-verkostoon. Kirkkojärven eteläinen pää sekä keskustaajaman rannan alueet on arvioitu arvokkaiksi luontokohteiksi (tuore lehtipuulehto). Honkasalon kohdalla Hietaluomassa on arvokas lehtokorpi.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Peltoalueilla on tavattu pesivänä mm. ruisräkkä, peltosirkku sekä ruskosuohaukka, jotka ovat lintudirektiivin mukaan suojeltavia lajeja. Kirkkojärven lounaispäässä on tehty havaintoja liito-oravasta. Karvianjoen vesistö on harvalukuisen euroopanmajavan pääesiintymisaluetta. Karvianjoessa esiintyy purotaimena.

3.7. Ilmasto	Vuoden keskilämpötila on 3-4°C ja sademäärä 650-700 mm vuodessa. Karvianjokilaaksossa välillä Karvia-Kankaanpää on oma pienilmasto. Talvisin alimmat lämpötilat saavutetaan matalissa jokilaaksoissa ja kesäisin edellisten lisäksi myös esimerkiksi Karvian karulla ylänköalueella. Laaksoihin muodostuu alueita, joissa pienilmasto on muita alueita kylmempi. Etenkin kosteilla soisilla ja turveperäisillä alueilla ilmasto on viileä. Kylmä ilma laskeutuu maaston alimmille kohdille ja paikoin muodostuu ns. kylmänilmanjärviä, joihin kertynyt kylmä ilmassa ei pääse poistumaan alueelta maastonmuotojen tai tiheän puuston takia. Suomenselkään kuuluva Satakunnan koilliskulma on selvästi lumisempaa seutua muuhun maakuntaan verrattaessa. Lumisina talvina lunta on ollut Pohjankankaalla ja Karvian seudulla metrinkin verran.
3.8. Maisemarakenne	Karvia kulttuurimaisema on alavaa, jossa pellot laskevat tasaisesti laakson pohjalla olevaa lounaasta koilliseen suuntautuva vesistöä kohti. Länsipuolella oleva Pohjankangas näkyy rajaavana elementtinä horisontissa. Muuten metsäiset selänteet rajaavat aluetta länsi- ja itäpuolella. Järvien rannat ovat loivat ja ruovikoituneet. Patolankylän länsipuolella ja Kirkkojärven pohjoispuolella on soistuneita metsäisiä alueita. Pohjoisessa on lähes näkymättömän Säkkiöjen varrella kapea metsäisten selkien rajaama jokilaakso. Säkkiöjen maisema on yhtenäinen ja tasainen viljelyaukea, jonka halki kulkee Sarapohjantie, jonka varresta lähtee tilojen tiehaarojen kohdilta eri-ikäisiä koivukujia.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Alueella on tällä hetkellä tiedossa kuusi arkeologista muinaisjäännöstä. Kaikki on luokiteltu kivikautisiksi asuinpaikoiksi. Viisi näistä sijaitsevat järvien välisellä alueella ja yksi Säkkiöjen tuntumassa Saran kylän pohjoispuolella.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Ikaalislaisten, karkkulaisten ja hämeenkyröläisten eränkäyntiretket suuntautuivat melko pitkään asuttamattomalle Karvian alueelle. Ensimmäinen varma tieto asutuksesta alueella saadaan 1552 veroluettelosta, johon oli merkitty yksi veroja maksanut talo. Karvia sijaitsi Kyrönkankaan suuren kesätien varrella ja 1630-luvulla alueelle perustettiin Kyrön Skanssi niminen linnake sotilaskarkureiden kiinnisaamiseksi. Tuolloin alueen muu asutus koostui hajallaan olevista uudisasukkaista. 1600-luvun puolivälissä Skanssista tuli sotilaiden lähdettyä maatila. Karvian väkiluku alkoi lisääntyä vasta ison vihan aikaan. Vuoden 1734 maakirjoissa mainitaan Karviassa olleen jo 11 taloa. Vuodelta 1740 olevasta Karvian kirkonkylän aluetta kuvaavasta maakirjakartasta voi päätellä, että viljelylle edullisimmat alueet olivat viljelykäytössä. Järven ja viljeltyjen alueiden väliin jääneet alueet toimivat laitumina ja niittyinä. Kyrönkankaantie on yksi Suomen keskiaikaisista pääteistä ja ainoa kesäaikaan kuljettavissa ollut reitti Satakunnasta ja Hämeestä Pohjanmaalle. Ensimmäisen kerran Kyrönkankaantie mainitaan suvitienä vuonna 1459 ja vuonna 1556 Jaakko Teitin laatimassa selvityksessä raivattuna tienä. Tietä parannettiin ja levennettiin 1600-luvulla ja 1770-luvulle asti se oli vilkkaiten liikennöity tie Pohjanmaalta Etelä-Suomeen.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Pitkään jatkunut maanviljely, karja- ja metsätalous. Alueella on nykyisin laaja turvetuotantoalue. Alueella on myös paljon pienteollisuutta. Karvian elinkeinorakenteesta palvelujen osuus on 43,7%, alkutuotannon 28,2% ja jalostuksen osuus on 28%.
4.4. Rakennettu ympäristö	Karvian keskustaajama sijoittuu Kirkkojärven itäpuolella moreeniselänteelle. Muuten asutus on haja-asutusta, mikä on keskittynyt selänteiden reunoille ja selänteiden ja laakson välissä kulkevien teiden varsille. Järvien rannoilla on jonkin verran loma-asutusta.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Tienvariasutusta, joka seurailee moreeniselänteitä ja joen vartta.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	Nykyinen asutus ja muinaisjäännökset sijaitsevat eri alueilla. Muinaisjäännöksistä viisi sijaitsee joen tuntumassa / rannoilla ja yksi ylempänä harjun reunalla.
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	RKY1993 alueet: Kirkkojärven kulttuurimaisema Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristöt 2005: Kirkkojärven pohjoispään kulttuurimaisema; Ämmälän kylän Ojanperän harakkamallinen mylly, Pihlajan päärakennus, joka on 1700-luvulta ja Ahon tilan rakennukset, päärakennus ja valtaosa talousrakennuksista ovat 1800-luvulta ja aitta 1700-luvulta. Rakennusinventoinnit: Satakunnan Museo inventointihankkeet: Karvian kunta - Eteläosan rantojen yleiskaava / Kulttuurimaisema- ja rakennus selvitys 2005, Karvian kirkonkylän ja sen lähiympäristön rakennusinventointi 2007 Niskaniemi (Sarvela) Karvianjärven rannalla sijaitseva talonpoikaistilan talouskeskus, Otavan silta (Sarvela) Karvianjoen ylittävä yksikaarinen kivisilta on rakennettu vuonna 1885, Mäki-Niskala (Sarvela) tasapainoin talonpoikaistilan rakennusryhmä, Hormanluoman puromylly (Sara) ilmeisesti vuonna 1871 rakennettu jalkamylly.
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja	Ämmälän kylän läheisessä metsässä on tervahaudanpohja.
4.5. Perinnemaisemat	Yli-Kivistön rantalaidun (P) ja Mäki-Otava (P-)
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Kirkkojärven etelärannassa on yleinen uimaranta, jossa on mahdollista myös leiriytyä. Alueen vesistöt kuuluvat Karvianjoen melontareitistöön. Kirkonkylässä on ulkoilureittejä (kuntoreitti/hiihtolatu). Kirkkojärvi ja Karvianjoki sopivat hyvin virkistyskalastukseen. Talvisin vesistöä pitkin kulkee moottorikelkkareitti.

4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Karvian kulttuurimaiseman keskus on Karvianjärven ja Kirkkojärven välinen, loivasti laakson keskelle laskeva, Suomenselälle melko laaja yhtenäinen viljelyalue. Vanhaa talonpoikaisarkkitehtuuria edustavaa rakennuskantaa on kummallakin Kirkkojärven maisemaa rajaavalla selänteellä sekä Ämmälän kylässä. Alue jatkuu melko kapeana Karvianjärven länsilaidalla, missä rakennukset ovat sijoittuneet selänteellä kulkevan tien varteen. Pohjoiseen suunnattaessa tie siirtyy kulkemaan selänteeltä keskelle laaksoa. Tien kummallakin puolella on tasaisin välimatkoin maatilakeskuksia pihapiireineen tasaisessa maisemassa. Näkymät alueella ovat pitkät ja pellot ja laitumet ovat hyvin hoidetut. Useisiin taloihin johtaa koivukuja. Tyhjilleen jääneet vanhat rakennukset ovat usein huonossa kunnossa ja katoamassa maisemakuvasta. Uudet haja-asutusalueella olevat rakennukset sijoitetaan perinteisistä rakennuspaikoista poikkeaville paikoille. Paikoin maisemassa on havaittavissa vanhojen peltojen metsittämistä.
5. MAISEMAKUVA	Karvian järvi- ja jokilaakson kulttuurimaisema edustaa Suomenselälle tyypillistä viljelyseutua, jossa pellot ovat keskittyneet karussa ympäristössä vesistön tuntumaan. Paikoin laajaakin laaksoa rajaavat selänteet ovat sekä liikkumisen että asumisen alueita, kun pellot laskevat loivasti laakson pohjalla olevaan melko rehevöityneeseen vesistöön. Selänteiden takana olevia suoalueita on ajan saatossa kuivatettu ja raivattu pelloiksi. Järvimaisemassa on säilynyt paikoin runsaasti talonpoikaisarkkitehtuuria hoidettuineen pihapiireineen. Käyttöä vaille olevat rakennukset ovat heikossa kunnossa ja uudet maatalousrakennukset erottuvat muuten harmonisesta maisemasta valtavan kokonsa takia.
6. RAJAUS	Etelässä maisema-alue alkaa Patolankylästä, jossa muuten melko yhtenäinen jokilaakso lähes katkeaa soisen metsäalueen kohdalla. Länsi- ja itäreunojen rajausta seuraa selänteiden rinteitä, jättäen Karvian asutustaajaman maisema-alueen ulkopuolelle. Sarvelan kylän jälkeen maisema-alue siirtyy Karvianjärven länsipuolelle seurailleen moreeniselännettä pohjoiseen päin. Karvianjärven pohjoispäässä maisema-alue kattaa koko Säkkiäjokilaakson, jota metsäiset selänteet rajaavat kummaltakin puolelta.
7. KUVAILUTEKSTI	<p>Maisemakuva:</p> <p>Karvian kulttuurimaisema-alueen ydin on Kirkkojärven ympärillä oleva kulttuurimaisema sekä Kirkko- ja Karvianjärven välinen, loivasti keskelle laaksoa laskeva melko laaja yhtenäinen viljelyalue. Alue jatkuu melko kapeana Karvianjärven länsilaidalla, jossa rakennukset ovat sijoittuneet selänteelle ja alempana selänteellä kulkevan tien väliin jäävälle alueelle. Karvianjärven jälkeen, maisema-alueen pohjoisosassa, tie siirtyy selänteeltä kulkemaan keskellä lähes tasankomaista laaksoa. Tien molemmilla puolilla on tasaisin välimatkoin maatilakeskuksia pihapiireineen. Näkymät alueen poikki ovat laajoja. Alueen maisemassa on säilynyt karjatilojen yhteydessä myös laitumia. Monille taloille ja tiloille johtavien teiden varsille on istutettu koivukuja.</p> <p>Karvian kulttuurimaisema edustaa Suomenselälle tyypillistä viljelyseutua, jossa karussa ympäristössä pellot ovat keskittyneet vesistön tuntumaan. Alavat metsäiset alueet ovat usein soistuneet. Alueen pohjoisosassa peltojen metsittäminen on uhka avoimelle maisemakuvalle. Paikoin laajaakin laaksoa rajaavat selänteet ovat liikkumisen sekä asumisen aluetta. Pellot laskevat loivasti laakson pohjalla olevaa, melko rehevöitynyttä vesistöä kohti. Selänteiden takana olevia suoalueita on ajan saatossa kuivatettu ja raivattu pelloiksi. Selänteeltä aukeaa paikoitellen näkymiä peltojen ja järven yli vastapuolen viljelymaisemille. Ämmälän kylän läheisessä metsässä ja Rintamäen tilalla on vanhojen tervahautojen pohjia muistona varhaisesta metsien hyödyntämisestä.</p> <p>Luonnonpiirteet:</p> <p>Maisema-alueen maaperää hallitsevat hienojakoiset hieta- ja hiesukerrostumat. Kirkkojärven pohjoispäässä on turvekerrostumia ja Karvianjärven länsirannalla on jonkin verran moreenia. Kirkkojärven länsipuoliseen alueeseen kuuluu pieni osa Pohjankankaan harjua, joka alkaa Kankaanpään Niinisalon alueelta. Alueen keskeisimmät vesistöt ovat Karvianjoki, Kirkkojärvi, Karvianjärvi ja Säkkiäjoki. Kauhajoen pikkujärvistä alkunsa saava Karvianjoki on 110 kilometriä pitkä ja laskee kolmena haarana Selkämereen Merikarvialla, Ahlaisissa ja Porissa. Joen vesi on runsasravinteista humusvettä, joka muuttuu ruskeammaksi ja hieman happamammaksi suoalueilta jokeen laskevien vesien vuoksi. Karvianjoen vesistöä voidaan pitää Pohjois-Satakunnan tärkeimpänä vesistönä ja alueellisena luonnonvarana. Suurin osa alueen metsistä on tuoreita mustikkatyyppin mänty-, kuusi- tai lehtipuukangasmetsiä. Korkeammilla kohdilla kasvillisuus muuttuu karummaksi, kuivahkon puolukkatyyppin tai kuivan kanervatyyppin mäntykankaiksi. Kirkkojärven etelärannoilla on lehtipuulehtoja. Karvian luoma (Nummijoki) kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Peltoalueilla on tavattu muun muassa ruisräikkä, peltosirkku sekä ruskosuohaukka. Kirkkojärven lounaispäädyssä on tehty havaintoja muun muassa liito-oravasta. Karvianjoen vesistö on harvalukuisen euroopanmajavan pääesiintymisalue. Karvianjoessa esiintyy myös purotainta.</p> <p>Kulttuuripiirteet:</p>

	<p>Ikaalislaisten, karkkulaisten ja hämeenkyröläisten eränkäyntiretket suuntautuivat melko pitkään asuttamattomalle Karvian alueelle. Ensimmäinen varma tieto alueen asutuksesta saadaan 1552-vuoden veroluettelosta, johon oli merkitty yksi veroja maksanut talo. Karvia sijaitsi Kyrönkankaan suuren kesätien varrella ja 1630-luvulla alueelle perustettiin Kyrön Skanssi -niminen linnake sotilaskarkureiden kiinnisaamiseksi. Tuolloin alueen muu asutus koostui hajallaan olevista uudisasukkaista. 1600-luvun puolivälissä sotilaiden lähdettyä, Skanssista tuli maatila. Karvian väkiluku alkoi lisääntyä vasta isonvihan aikaan. Vuoden 1734 maakirjoissa mainitaan Karviassa olleen jo 11 taloa. Vuodelta 1740 olevasta, Karvian kirkonkylän aluetta kuvaavasta maakirjakartasta voi päätellä, että parhaiten viljelyyn sopivat alueet olivat jo tuolloin viljelykäytössä. Järvien ja viljeltyjen alueiden väliin jääneet alueet toimivat laitumina ja niittyinä. Kyrönkankaantie on yksi Suomen keskiaikaisista pääteistä ja ainoa kesäaikaan kuljettavissa ollut reitti Satakunnasta ja Hämeestä Pohjanmaalle. Ensimmäisen kerran Kyrönkankaantie mainitaan suvitienä vuonna 1459 ja Jaakko Teitin vuonna 1556 laatimassa selvityksessä raivattuna tienä. Tietä parannettiin ja levennettiin 1600-luvulla ja 1770-luvulle asti se oli vilkkaiten liikennöity tie Pohjanmaalta Etelä-Suomeen.</p> <p>Vanhaa talonpoikaisarkkitehtuuria edustavaa rakennuskantaa on Kirkkojärven maisemaa rajaavilla molemmilla selänteillä sekä Ämmälän kylässä. Alueen vanha rakennuskanta on paikoin huonokuntoista ja vaarassa tuhoutua kokonaan. Yksittäisistä taloista on huomattava Pihlajan päärakennus 1700-luvulta sekä Peltoniemen autio rakennusryhmä, joka on huonokuntoinen. Ämmälän kylässä on säilynyt myös Ojanperän hyväkuntoinen, harakkamallinen tuulimylly. Läheisessä metsässä on vanhoja tervahaudan pohjia. Sarvelan kylässä sijaitsee toimintansa lopettanut mylly, joka on rakennettu vuonna 1903. Vanhaa talonpoikaista rakennuskantaa on myös Karvianjoen itäpuolella Koivuluoman, Mustasillan ja Vähätalon tiloilla sekä maantien toisella puolella sijaitsevalla Rintamäen tilalla, jossa on myös vanha tervahaudan pohja. Kirkkojärven länsirannalla sijaitsevan Ahon tilan rakennukset ovat vanhoja. Päärakennus ja valtaosa talousrakennuksista ovat 1800-luvulta ja aitta 1700-luvulta. Sarvelan kylässä Karvianjoen ylittävä yksikaarinen kivisilta rakennettiin vuonna 1885. Sarvelan kylässä muuta vanhaa talonpoikaista rakennuskantaa edustavat Niskaniemi ja Mäki-Niskalan talonpoikaistilat. Saran kylässä oleva harakkatuulimylly on rakennettu vuonna 1850.</p>
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Maakunnallisesti merkittävä
8.2. Arviointiteksti	Alue kuuluu Karvianjoen vesistön jatkumoon ja se edustaa hyvin Suomenselän maisema-alueetta Satakunnassa. Vesistön varren viljavimmille alueille sijoittuvat peltomaisemat muodostavat elävän ja harmonisen kokonaisuuden, jossa on säilynyt paikoin runsaasti talonpoikaisarkkitehtuuria. Alueella on suhteessa paljon karjaa, mikä näkyy maisemassa mm. laitumina. Viljelykset ovat sijoittuneet järvien ympärille oleville savikoille, joita muuten rajaavat soistuneet selänteet. Karvian alueella on nykyisin paljon turvetuotantoa.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	1199, Näkymä etelään.
	1240, Näkymä Kirkkojärvelle.
	1251, Näkymä Kiviluomantieltä pohjoiseen.
	1269, Näkymä Ämmälän kylästä.
	1290, Näkymä Ämmäluomalle.
	1392, Näkymä Karvianjärvelle.
	1454, Näkymä kaakkoon Karvianjärvelle.
	1470, Näkymä Sarapohjantieltä pohjoiseen.
	1613, Näkymä Kirkkojärvelle.